Probabilitatea etimologiei vīvŭla > *vioară* „apă curgătoare", „apă săltăreaţă", „izvor", „părâuţ" este şi mai evidentă dacă avem în vedere faptul că şi verbul *înviorà* „lebhaft, munter machen", cum a arătat dl Puşcariu (*Conv. lit.* XXXIX, p. 326), trebue derivat din aceeaşi rădăcină, anume din *[în]vīvŭlare. Această etimologie este potrivită să explice pe *înviorà* din toate punctele de vedere, pe când despre a lui Tiktin („Zu *viu*. Eigentümliche Bildung", *Dicţ. rom.—germ.*, p. 848), care se apropie de derivarea ce i-o făceà Hasdeu lui *vioară*, nu se poate spune acelaşi lucru, deşi se apropie şi ea de adevăr. E interesant de amintit că alături de *înviorà* < *[în vīvŭlare avem şi un derivat al lui *viu*: *înviosà*, cu acelaşi înţeles, după analogia lui *însănătoşà*, *învârtoşà* etc. (v. Tiktin, *o. c.*, p. 848).

În felul acesta ni s'a păstrat un paralelism oarecare între *apă vioară — a învie* şi *înviorà — înviosà* (în loc de *învià* care s'a izolat numai cu înţelesul de „(wieder) lebendig machen, beleben, auferwachen") [1].

N. Drăganu.

III

coc.

S. a. (plur. cocuri) = 1. O pâne mică rotundă, boţ, ţipău, pup cf. LB., *Viciu*, GL., etc.); 2. Un pahar de formă conică, făcut din coaje de copac (mai ales de salcie), cu coadă, cf. cauc (Apahida, jud. Cojocna, com. *Orosz*[2]); sălăriţă (în acest înţeles, şi supt forma *cog*, com. id.). Acest cuvânt nu e, cum se credeà, un postverbal al lui *coace*, ci e latinescul *coccum*, deci un dublet al lui *cocă* (mai rar, supt forma corectă, *coacă*), înregistrat de Meyer-Lübke, *R E W* la No 2009. Pentru

[1] Dl Puşcariu crede că tot *vīvŭla, fireşte în altă legătură de cuvinte, a dat naştere şi cuvântului *vioară* „Geige", care cum arată *l* > *r*, ar trebui să fie vechiu. In privinţa desvoltării înţelesului el ne spune: „Cred că nu e nici o dificultate semantică în a presupune că şi *vioară* a fost instrumentul vioiu, vesel, care acompanià, ca şi azi, jocul sălt reţ" (*Conv. lit.* XXXIX, p. 326). Dar acest cuvânt se întâlneşte mai întâiu abiă pe la mijlocul secolului XVII: *Alăuntariul carele dzice cu vioara şi alăuta pre la târguri*. Îndr. 191 (ap. Tiktin, p. 41). Apoi însăşi fabricarea viorilor arată altă origine. De aceea Meyer-Lübke îl consideră pe rom. *vioară* de neologism modificat în privinţa formei după analogia cuvintelor vechi: «**vivŭla* > prov. *viula* (> ital. *viola*, rom. *vioară*, fr. *viole*, catal., span., portg. *viola*; cu schimb de sufix v. fr. *vielle*, span. *vuela*" (*REW.*, p. 719, No. 9419. Şi cred că are dreptate.

[2] Dl *Orosz Endre*, e învăţător-diriginte în Apahida, actualmente detaşat la Cluj, unde e custodele muzeului Societăţii carpatine.

BDD-A14649 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:12

sensul I, îmi comunică dl profesor G. D. Serra expresia canaveză (provincia Turinului): *andar al coc* sinonimă cu *andar al tozzo*, care însemnează: „a umblà la cerşit, după o bucată de pâne". Cf. şi diferitele forme din dialectele romanice citate de Meyer-Lübke, l. c. Pentru sensul 2, se găsesc tot acolo diferite forme romanice cu înţelesul de „găoace", „scoică", iar dl G. D. Serra îmi comunică forma *cocca*, tot din provincia amintită, care se întrebuinţează pentru marginea rochiei adusă în formă de con, cu care se poate scoate apă dintr'un izvor, pentru băut.

grumurà.

Verb de conj. I, păstrat într'o colindă din Ardeal, comunicată de dl A. Viciu:

Pe gura de raiu
Boare îmi trăgeà,
Măru-mi legănà;
Merele-mi picà,
Masa-mi grumurà.

Înţelesul e „a îngrămădi ceva într'un loc, a acoperi ceva cu ceva". E lat. **grumulare* derivat din *grumulus*, care a dat în arom. *grumur* „grămadă". Cf. acest volum p. 475 şi REW. 3887. Pentru accepţiunea în care se găseşte în limba română, cf. ital. *grommare* „formar gromma (crosta)", *grommato*, „ricoperto".

stăuínă.

Subst. fem. întrebuinţat în judeţul Muscel, atestat în chestionarul lui *Hasdeu*, IX 143, la plural: *stăuini* „locuri cu iarbă domestică şi plăcută oilor" (Com. Albeşti). Eu l-am auzit la Rucăr, tot în acelaşi judeţ, cu înţelesul de „loc pe care sânt sau au fost aşezate stâna şi strunga". Un arendaş şpuneà proprietarului muntelui: „La primăvară, am să mut stâna pe stăuína Sasilor (= pe locul unde aveau odinioară Saşii stâna), că aici prea s'a îngrăşat locul". E lat. **stabulina*, derivat din *stabulum*, cu sufixul *-īna*, care, în multe derivate (la origină adjective substantivate), însemnează „locul unde se găseşte ceea ce exprimă primitivul", d ex. **narina* „locul unde sânt nările" > franc. *narine*, *piscina* „heleşteu"; *rapina* „câmp de napi", sard. log. *codina* (vechiu: *cotina*) „luogo arido pieno di pietra" <**cotīna* (din *cos*), rom. *stupină*, etc. **Stabulina* a trebuit să însemne deci „locul pe care

BDD-A14649 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:12

s'a ridicat un staul" şi n'a putut da în româneşte decât *stăuină*, fie că plecăm de la forma sincopată (cf. *stablum* > *staul*) *stabl-ina*, devenit **staul'ină* (ca *obl-ito* > *ul'it* > *uit*) şi apoi *stăuină*, fie că plecăm de la forma nesincopată (cf. *stabulum* > *staur*. S. Puşcariu, *Conv. lit.* XLIV, 465) care ar fi dat *stăurină* şi apoi **staunină* şi *stăuină*, întocmai ca *fărină* > *făină*, *pecorina* > *păcuină*, *viezurină* > *viezuină* (cf. S. Puşcariu, *Zur Rekonstruktion* p. 42). Din cauză că legătura etimologică cu *staul* sau *staur* nu se pierduse, *au* proton s'a putut păstrà, fără să devie *a*. In *Economia* lui *Şincai* (a. 1806) se găseşte verbul *a stăuli*, atestat supt forma participială *stăulit* s. a., cu înţelesul de „şederea oilor pe un loc". Iată fraza: *De la oi se poate aveà mare folos, nu numai din lapte şi din lână, ci şi din gunoiul oilor, pentrucă prin stăulitul oilor foarte bine se direg ţearinele.* 85. Din Muscel e atestat cuvântul *stăulica* „nume de capră" (H. IX 42), probabil, care stă pe lângă staul. Amândouă aceste cuvinte sânt derivate ale lui *staul*.

timpuri.

Cu înţelesul de „tâmple", se găseşte într'o colindă din Ardeal publicată de dl A. Viciu, în colecţia D-sale, p. 135, în versurile următoare:

[Sf. Marie] Se tot primblă şi se roagă:
Pomişi-pomişorii miei,
Plecaţi-vă vârfurile,
Să v'ajung cu timpurile.

E, evident, lat. *tempora*, idem.

túrtură.

E radicalul diminutivelor „turturică" şi „turtureà" întrebuinţate, aproape excluziv, pe teritoriul dialectului daco-român. Se găseşte atestat tot de dl A. Viciu în următoarele versuri culese din comuna Bucium, din Judeţul Făgăraş:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mă suiiu pe ciutură
Şi-auziiu o turtură.
Turtura ziceà aşa:
Du-te din pădurea mea.

E lat. *turtur*, păstrat în dialectul arom. tot supt forma *turtură* (cf. REW. 9009).

BDD-A14649 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:12

tuşînă.

Cuvântul (accentuat pe silaba a doua) însemnează **lâna** smulsă de pe piei, de la dubălari (Zagra, I. Năsăud, com. I. *Corbu*). E dat, cu asterisc, de dl Puşcariu, în *Conv. lit.* XXXIX, 32[3], care-i dă şi etimologia: *tonsio, -onem,* de unde derivă verbul *a tuşină*. În Chestionarul lui Hasdeu e atestat şi derivatul *tuşinătură* „lâna mioarelor" XVII. 228.

Constantin Lacea.

IV.

împopoţănà — împopoţonà.

Însemnează „a se gătì, a se îmbrăcà frumos, de sărbătoare", apoi „a se împodobì peste măsură, în mod excesiv, excentric, împestriţat"; *Toate ghilosite, gătite împopoţonate* (Alecsandri, *Teatru* III $^{75}/_{17}$). *De departe mănăstirea Sf. Gheorghe se vădeşte prin turnul greoiu al porţii şi prin scânteierea ciudată, prin lucirea sticloasă a ţiglelor nouă roşii-închis, cu dungi nesăbuite de albastru şi de galben ceea ce, pentru o biserică e o împopoţonare.* (Iorga, *Bucovina* p. 19).

Cu aceste înţelesuri cuvântul se întrebuinţează şi supt forma *împopoţà*, foarte des în vechiul Regat, aproape exclusiv în Moldova şi Bucovina şi tot aşà şi în Transilvania: *Fata babii erà împopoţatà şi netezità pe cap de parc'o linsese viţeii* (Creangă, *Poveşti*, 284). Acest *împopotà* pare a fi identic cu o altă formă: *împupăzà* cu următoarele două înţelesuri derivate unul dintr'altul: 1°. „A face cevà pestriţ ca pupăza, a împestriţà": *Să poate să ghiie timpu să'nveţe copii de nepoţi, de strănepoţii noştri şi alte limbi, da e pricina să n'o împupezeze cu cuvinte streine* (Jipescu, *Opincaru* 55). 2°. „A se gătì [frumos] ca o pupăză" se zice mai ales despre nevestele tinere care se gătesc foarte curat, se împodobesc cu ştergare foarte curate şi frumoase (Marian, *Ornitologia* II 178). Cu acest înţeles, şi chiar cu înţelesul lui *împopoţà* şi *împopoţănà*, există şi forma *împupuţà*, după o comunicare a d-lui I. Corbu, din Zagra, lângă Bistriţa (Transilvania) şi confirmată de d. N. Drăganu — alături de *împopuţà*, comunicată de d. Sever Pop, originar din aceeaşi regiune.

Din cele ce preced reiese clar că la baza formelor acestora avem numele pasărei *pupăză* din lat. *ŭpŭpa,* din care avem în arom. *pupă,* megl. *pupcă* şi în dacor. *pupă* + suf. alb *-ză* > *pupăză*

BDD-A14649 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:12